

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ НЕФОРМАЛЬНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

Проблема неформальної зайнятості знову привертає посилену увагу. Найновітніші реформаційні течії в економіці України мають неоднозначний вплив на стан та динаміку ринку праці. Заходи державного регулювання у сфері перерозподільних відносин за умови збереження високого податкового тиску на роботодавців можуть створити додаткові стимули до виведення доходів від зайнятості в тінь. Встановлення помісячної мінімальної заробітної плати на рівні 3200 грн. з наступною відповідною реструктуризацією усієї системи заробітних плат є суттєвим викликом для підприємств малого і середнього бізнесу. Відомо, що наразі виплати працівникам у «конвертах» на підприємствах недержавної форми власності сягають до 90% загальної суми заробітної плати, а значна частина персоналу особливо невеликих підприємств працює без офіційного оформлення. Відповіддю на нові виклики може бути ще більша тонізація зайнятості та доходів.

Поширення неформальної зайнятості в економіці, безперечно, задовольняє певні інтереси суб'єктів економічної діяльності, проте створює значні соціальні ризики, нехтування якими є небезпечним для розвитку системи господарювання [1, с.,135].

Варто підкреслити, що проблема обмеження чи будь-якого контролю неформальної зайнятості є складною для вирішення у багатьох країнах світової економіки, хоча історія її наукового осмислення нараховує десятиліття. Вперше цей термін з'явився в роботі Харта К. «Неформальні доходи і міська зайнятість у Гані», написаній ще у 1973 р. Формулювання статистичного визначення та інструментарію практичного вимірювання неформальної зайнятості розроблено у документах Міжнародної організації праці. Так, визначення обсягів неформальної зайнятості здійснюється відповідно до методики, розробленої на основі положень Резолюції зі статистики зайнятості в неформальному секторі, ухваленої XV Міжнародною конференцією статистиків праці у січні 1993 р. Згідно неї, до неформального сектора відносять усіх зайнятих на незареєстрованих виробничих одиницях, які відповідають таким критеріям:

- 1) ринкова спрямованість економічної діяльності;
- 2) обмежена кількість працівників;
- 3) відсутність державної реєстрації підприємницької діяльності.

В Україні критерії визначення неформально зайнятих доповнені особами, які працюють за усною домовленістю. Вагомий внесок в уявлення про неформально зайнятих зроблено у доповіді Міжнародного бюро праці «Гідна праця і неформальна економіка» (Женева, 2002) та Резолюції про гідну працю і неформальну економіку, прийнятій на основі цієї доповіді.

З урахуванням рекомендацій МОП і специфіки прояву неформальної зайнятості в українській економіці можна виділити такі її складові:

1. Зайняті на підприємствах у неформальному секторі: індивідуально зайняті; працівники та власники незареєстрованих підприємств.
2. Зайняті у формальному секторі:
 - офіційно не оформлені працівники на зареєстрованих підприємствах;
 - працівники, які здійснюють необліковану діяльність на робочому місці;
3. працівники, які отримують прибутки від необлікованої діяльності підприємства.
4. Зайняті одночасно у формальному і неформальному секторах, при цьому їх неформальна зайнятість може бути як первинною, так і вторинною.

Державна служба статистики України здійснює моніторинг неформальної зайнятості з 1999 р. Так, у 2015 р. кількість зайнятого населення становила 16 443 тис. осіб, у тому числі формально зайнятих було 12 140 тис. осіб, а неформально зайнятих - 4 303 тис. осіб. Навіть з цих даних видно, що відсоток неформальної зайнятості надто високий – 26%. Традиційно висока питома вага неформально зайнятих у сільському, лісовому та рибному господарстві - 38,6%, будівництві - 16,1%, в оптовій та роздрібній торгівлі; ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів - 22,1% [2, с. 103,105].

Основними причинами поширення неформального сегменту ринку праці в Україні є високе навантаження на фонд заробітної плати, дефіцит гідної роботи і порушення роботодавцем прав найманих працівників, зміна трудових мотивацій населення у бік прагнення самостійності в роботі, недосконалість та незрозумілість нормативно-правової бази, яка регулює ринок праці та зайнятості; нерегульована трудова міграція населення, безвідповідальність і безкарність контролюючих органів.

Регулювання неформальної зайнятості, на нашу думку, потребує першочергової уваги, насамперед, реформуванню відносин у сфері формальної зайнятості. Необхідно активізувати процеси інституалізації зайнятості, підвищувати стабільність і привабливість сектору формальної зайнятості, посилити відповідальність суб'єктів економічної діяльності за дотримання норм законодавства, проводити проактивну політику ринку праці, спрямовану на стимулювання потреби роботодавців в робочій силі та збільшення пропозиції праці у секторі формальної економіки.

Література

1. Розвиток соціально-трудової сфери України: теорія, практика, перспективи: кол. монографія / за ред. д.е.н., проф. І.Л. Петрової, к.е.н. В.В. Близнюк; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – К., 2016. – 326 с.
2. Економічна активність населення України 2015: Стат. збірник / Державна служба статистики України, Київ, 2016. – 201 с.